

Єршова Наталя Юріївна, д.е.н., професор, професор кафедри обліку і фінансів, Natalia.Iershova@khp.edu.ua (ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3544-3816>)

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Харків, Україна)

Ткачова Надія Петрівна, к.е.н., доцент кафедри маркетингу; тел.: (067)122-40-02; nadiia.tkachova@khp.edu.ua (ORCID: 0000-0002-3840-4516)

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Харків, Україна)

Татаринцева Юлія Леонідівна, к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку і фінансів; yulia.tataryntseva@khp.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2910-9280>;

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Харків, Україна)

Перерва Олександр Петрович, аспірант PhD кафедра маркетингу, 067-940-16-81; pgpererva@gmail.com, (ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2065-2415>)

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Харків, Україна)

ОБГРУНТУВАННЯ ШЛЯХІВ ЗМЕНШЕННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОМИСЛОВОЇ ПРОДУКЦІЇ ЯК ФАКТОРА ЇЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Анотація. У статті досліджено ключові методи і підходи до зниження витрат на виробництво як одного з головних факторів підвищення конкурентоспроможності підприємств. Автори розглядають основні фактори, що впливають на собівартість, включаючи оптимізацію виробничих процесів, ефективне використання сировини і матеріалів, а також вдосконалення управління витратами. Стаття також підкреслює важливість інновацій та впровадження сучасних технологій, які сприяють підвищенню ефективності виробництва. Важливу роль відіграють управлінські рішення щодо вибору постачальників, впровадження автоматизованих систем і оптимізації трудових ресурсів. Таким чином, зниження собівартості стає стратегічним напрямком, який дозволяє підприємствам не тільки збільшити прибутковість, але й зміцнити свої позиції на ринку. Авторами доведено, що зменшення собівартості промислової продукції є важливим напрямом для будь-якого підприємства, яке прагне зберегти свою конкурентоспроможність і розвиватися в сучасних умовах, оскільки це дозволяє підвищити прибутковість і конкурентоспроможність.

Ключові слова: собівартість, промислова продукція, шляхи зменшення, методи, конкурентоспроможність, економія, промислові підприємства

Yershova N., Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Accounting and Finance, Natalia.Iershova@khp.edu.ua, (ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3544-3816>)

National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" (Kharkiv, Ukraine)

Tkachova N., Ph.D., Associate Professor of the Department of Marketing; (067)122-40-02; nadiia.tkachova@khp.edu.ua (ORCID: 0000-0002-3840-4516)

National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" (Kharkiv, Ukraine)

Tataryntseva Y., Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of the Department of Accounting and Finance, yulia.tataryntseva@khp.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2910-9280>

National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" (Kharkiv, Ukraine)

Pererva O., marketing of graduate PhD department, (067)9401681; pgpererva@gmail.com, (ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2065-2415>)

National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" (Kharkiv, Ukraine)

SUBSTANTIATION OF WAYS TO REDUCE THE COST OF INDUSTRIAL PRODUCTS AS A FACTOR OF ITS COMPETITIVENESS

Abstract. *The article examines the key methods and approaches to reducing production costs as one of the main factors in increasing the competitiveness of enterprises. The authors consider the main factors influencing the cost of production, including the optimization of production processes, the efficient use of raw materials, and the improvement of cost management. The article also emphasizes the importance of innovation and the introduction of modern technologies that contribute to improving production efficiency. An important role is played by management decisions regarding the selection of suppliers, the implementation of automated systems and the optimization of labor resources. Thus, cost reduction becomes a strategic direction that allows enterprises not only to increase profitability, but also to strengthen their position in the market. The authors prove that reducing the cost of industrial products is an important direction for any enterprise that seeks to maintain its competitiveness and develop in modern conditions, as it allows to increase profitability and competitiveness.*

Keywords: *prime cost, industrial products, ways to reduce, methods, competitiveness, savings, industrial enterprises*

Постановка проблеми. Собівартість є одним із узагальнюючих показників інтенсифікації та ефективності споживання ресурсів і є сукупністю витрат підприємства на виробництво та реалізацію продукції. З іншого боку, собівартість допомагає порівнювати вироблені витрати та отримані доходи, тобто характеризує самоокупність конкретного виробничого процесу. Отже, собівартість продукції має значення для економіки підприємства: розмір одержуваного їм прибутку значною мірою залежить від рівня собівартості.

Оцінка та облік всіх витрат на виробництво продукції (надання послуг, виконання робіт) є найважливішими складовими процесу управління промисловим підприємством [1]. Оскільки вони визначають рівень цін, за якими продукція відпускається зі складу підприємства, цим процесам слід приділити належну увагу. Тут легко простежується причинно-наслідковий зв'язок - розмір собівартості впливає на рівень відпускнуої ціни товару, що в свою чергу впливає на конкурентоспроможність продукції і розмір одержуваної

в результаті прибутку [2, 3]. Зменшення собівартості дозволяє підприємствам залишатися конкурентоспроможними на ринку, підвищувати рентабельність та забезпечувати стабільний розвиток. Усі підприємства прагнуть до оптимізації своїх витрат, оскільки це напряду впливає на прибутковість та можливість інвестувати в інновації та модернізацію виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми, що розглядається.

У багатьох публікаціях [1, 4, 6] акцентується на важливості розуміння структури собівартості, яка складається з різних компонентів: сировина, енергія, праця, транспорт, накладні витрати тощо. Авторами розглядаються методологічні підходи до аналізу та оптимізації цих складових. Особливий інтерес викликають праці, які досліджують системи управління витратами та використання управлінського обліку для контролю за собівартістю [2, 7]. В інших публікаціях наголошується на тому, що автоматизація виробничих процесів є одним із найефективніших способів зменшення собівартості. Використання сучасних цифрових технологій, таких як штучний інтелект, Інтернет речей (IoT) та великі дані (Big Data), дозволяє значно підвищити ефективність управління процесами, зменшити людський фактор та мінімізувати втрати. Цей підхід активно вивчається в контексті концепції Індустрії 4.0. Дослідження в області логістики фокусуються на оптимізації ланцюгів поставок, скороченні витрат на зберігання та транспортування продукції, а також удосконаленні операційного менеджменту [3, 8]. Публікації показують, що поліпшення управління запасами та логістичними операціями допомагає скоротити витрати і підвищити загальну ефективність виробництва.

Численні публікації наголошують на важливості енергоефективності як складової зменшення собівартості [2, 6, 8]. Впровадження енергозберігаючих технологій дозволяє зменшити витрати на електроенергію та інші енергоресурси. Окрім того, дослідження також звертають увагу на екологічні аспекти, де зменшення викидів і відходів може мати подвійний ефект: зменшення витрат і поліпшення екологічної стійкості. Реінжиніринг, тобто радикальна перебудова бізнес-процесів для досягнення значного підвищення

ефективності, також є предметом численних досліджень. Цей підхід передбачає перегляд та оптимізацію ключових процесів, що впливають на собівартість продукції. Статті в цьому напрямку зазвичай пропонують інструменти і методи для глибокого аналізу та перебудови виробничих і управлінських ланцюгів.

Багато публікацій аналізують успішний досвід інших країн [3, 5, 7], зокрема інноваційні стратегії зменшення витрат у таких промислово розвинених державах, як Німеччина, Японія, США. Ці роботи дозволяють інтегрувати міжнародний досвід у локальні умови, що робить їх дуже корисними для підприємств, які прагнуть підвищити свою ефективність.

Загальний аналіз наукових праць показує, що тема зменшення собівартості є надзвичайно актуальною і всебічно вивчається. Науковці та практики досліджують різні аспекти цієї проблеми, пропонуючи нові підходи до оптимізації витрат. Технологічні інновації, підвищення енергоефективності, поліпшення логістики та реінжиніринг бізнес-процесів є основними напрямками для зниження собівартості промислової продукції.

Мета статті. Основним завданням даного дослідження є розвиток існуючих методичних підходів до формування собівартості промислової продукції та визначення шляхів її зменшення з метою використання цих знань для ефективного управління підприємством.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зменшення собівартості дозволяє підприємствам залишатися конкурентоспроможними на ринку, підвищувати рентабельність та забезпечувати стабільний розвиток. Усі підприємства прагнуть до оптимізації своїх витрат, оскільки це напряму впливає на прибутковість та можливість інвестувати в інновації та модернізацію виробництва.

Основні фактори, що визначають важливість цієї теми дослідження, наглядно представлено на рис.1.

Рисунок 1 – Основні фактори, що визначають важливість зменшення собівартості продукції промислового підприємства

Джерело: авторська розробка

Зростання конкуренції змушує підприємства шукати нові шляхи підвищення ефективності виробничих процесів для зменшення витрат. Зменшення собівартості продукції дозволяє підприємствам пропонувати свою продукцію за більш конкурентними цінами. Це особливо важливо в умовах глобального ринку, де підприємства конкурують не лише всередині країни, а й на міжнародному рівні. Постійне коливання цін на сировину, енергію та робочу силу робить важливим пошук шляхів їх економії. У сучасній економіці ресурси, такі як енергія, сировина, робоча сила та технології, стають дедалі дорожчими. Оптимальне їх використання допомагає уникнути зайвих витрат та підвищити ефективність виробничих процесів. Нестабільні економічні умови, зокрема інфляція, коливання цін на сировину та енергоносії, змушують підприємства шукати способи зменшення собівартості, щоб залишатися на плаву. Ефективне управління витратами допомагає мінімізувати негативні впливи цих факторів. Підприємства повинні адаптуватися до змін зовнішнього середовища (інфляція, валютні коливання), зберігаючи рентабельність. Розвиток нових технологій, автоматизація та цифровізація промислових процесів дозволяють знизити виробничі витрати і підвищити продуктивність. Скорочення витрат без зниження якості продукції дає можливість збільшити маржу прибутку. Це дозволяє підприємству реінвестувати кошти в розвиток, інновації, розширення

виробничих потужностей або освоєння нових ринків. Зменшення собівартості продукції через більш ефективне використання ресурсів також може сприяти екологічній сталості. Оптимізація енергоспоживання, скорочення відходів та підвищення екологічної ефективності виробничих процесів сприяє зниженню впливу на довкілля. Підприємства повинні адаптуватися до змін зовнішнього середовища (інфляція, валютні коливання), зберігаючи рентабельність.

Зважаючи на всі ці аспекти, зменшення собівартості промислової продукції є важливим напрямом для будь-якого підприємства, яке прагне зберігати свою конкурентоспроможність і розвиватися в сучасних умовах, оскільки це дозволяє підвищити прибутковість і конкурентоспроможність.

Основні шляхи зменшення собівартості можна розділити на кілька категорій (рис. 2).

Рисунок 2 – Формування шляхів зменшення собівартості промислової продукції
Джерело: авторська розробка

Кожен з пропонованих шляхів зменшення собівартості промислової продукції, представлених на рис. 2, вимагає детального аналізу витрат і ретельного планування, проте впровадження навіть частини цих заходів може суттєво вплинути на загальну собівартість продукції промислового підприємства. Розглянемо їх більш детально.

Оптимізація виробництва передбачає виявлення та використання резервів зниження собівартості продукції шляхом впровадження на підприємстві наступних заходів:

- модернізація обладнання: використання нових технологій та автоматизація виробничих процесів допомагає зменшити витрати на обслуговування і знизити кількість бракованої продукції;
- раціоналізація виробничих процесів: скорочення простоїв обладнання, покращення логістики на підприємстві та впровадження методів "бережливого виробництва" (Lean) дозволяють знизити непродуктивні витрати;
- ефективне управління запасами: зниження витрат на зберігання і транспортування матеріалів шляхом впровадження системи "точно в строк" (Just-In-Time).

Зниження матеріальних витрат в сфері любого виробництва має реальний потенціал зниження собівартості продукції за рахунок наступних організаційно-економічних заходів:

- оптимізація закупівель: налагодження довгострокових відносин з постачальниками для отримання знижок, а також вибір постачальників з кращим співвідношенням ціни та якості.
- економія ресурсів: зменшення витрат матеріалів, сировини та енергетичних ресурсів за рахунок підвищення ефективності їх використання.

Підвищення продуктивності праці суттєво впливає на вартісні характеристики трудової складової собівартості. Їх покращення можливе з використанням наступних заходів:

- навчання і мотивація персоналу: підвищення кваліфікації працівників, створення системи стимулювання за ефективну працю. Це призводить до зменшення часу виробництва та підвищення якості продукції.
- оптимізація розподілу праці: правильне планування робочих змін та забезпечення рівномірного навантаження на працівників.

Зниження енергетичних витрат в особливій мірі характерно для української економіки воєнного часу. Найбільш ефективними заходами на цьому шляху є наступні:

- енергоефективність: впровадження енергоефективних технологій, використання сучасного обладнання з меншими енергетичними витратами. Це допомагає знизити витрати на комунальні послуги.

- використання альтернативних джерел енергії: наприклад, сонячні панелі або вітрові генератори можуть значно скоротити витрати на енергію в довгостроковій перспективі.

Зниження транспортних витрат передбачає використання ефективних транспортних послуг при виробництві і ринковій реалізації промислової продукції:

- оптимізація логістики: використання сучасних логістичних систем для планування маршрутів і зменшення транспортних витрат.

- консолідація вантажів: об'єднання невеликих партій вантажу для зменшення кількості перевезень.

Зниження адміністративних витрат характерно для країн, галузей та підприємств з завищеними розмірами адміністративного апарату, з високим рівнем корупції та отриманням неправомірної винагороди деякими працівниками, особливо представниками топ-менеджменту. Для досягнення успіхів на цьому шляху зменшення собівартості продукції рекомендуємо використання наступних організаційних заходів:

- автоматизація управлінських процесів: впровадження систем електронного документообігу та автоматизації рутинних адміністративних завдань дозволяє знизити витрати на персонал;

- скорочення витрат на обслуговування: перегляд договорів на надання послуг, пошук дешевших альтернативних постачальників адміністративних послуг (наприклад, бухгалтерських або юридичних);

- широке використання заходів комплаєнс-контролю за використання грошових та інших ресурсів підприємства

Оптимізація структури виробництва також відноситься до ефективних шляхів зменшення собівартості продукції за рахунок:

- вдосконалення організації праці: реорганізація структурних підрозділів підприємства для підвищення ефективності роботи та зменшення дублювання функцій;
- аутсорсинг: передача на аутсорсинг частини функцій, які можуть виконуватися сторонніми організаціями дешевше або ефективніше, наприклад, ІТ-підтримка чи охорона.

Висновки. Зниження собівартості продукції є ключовим фактором для забезпечення стійкості промислових підприємств у довгостроковій перспективі, що робить цю тему надзвичайно актуальною. Ефективне зниження витрат безпосередньо впливає на конкурентоспроможність продукції. В статті визначено, що основними напрямками для зменшення собівартості є: оптимізація виробничих процесів – впровадження новітніх технологій та удосконалення організації виробництва дозволяють підвищити ефективність використання ресурсів і зменшити загальні витрати на одиницю продукції; раціональне використання матеріалів і ресурсів – скорочення витрат сировини шляхом пошуку оптимальних постачальників, використання альтернативних матеріалів без зниження якості, а також вдосконалення конструкцій виробів є важливими факторами зниження собівартості; автоматизація управлінських процесів – це дозволяє знизити витрати на обслуговування та управління, що також зменшує загальні витрати підприємства.

Таким чином, комплексне зниження собівартості підвищує прибутковість підприємства і зміцнює його позиції на ринку. Зменшення витрат також відкриває можливості для розширення виробництва та підвищення фінансової стійкості підприємства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Голомб В.В., Дзюба Т.О. Планування шляхів зниження собівартості продукції. URL: http://www.marketinfr.od.ua/journals/2016/2_2016_ukr/29.pdf.
2. Остапенко О.М. Шляхи зниження собівартості продукції в сучасних умовах господарювання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Ужгород, 2017. №12. С. 57.
3. Максименко Д.В., Даниш Н.І. Аналіз резервів зниження собівартості продукції. URL:

http://pev.kpu.zp.ua/journals/2019/5_16_uk/62.pdf.

4. Compliance program of an industrial enterprise. Tutorial. (2019) / [P.G Pererva et al.] // Edited by prof. P.G.Pererva, prof. Gy.Kocziszky, prof. M.Somosi Veres. Kharkov-Miskolc: NTU "KhPI". 689 p.
5. Nagy S., Sikorska M., Pererva P. (2018285) Current evaluation of the patent with regarding the index of its questionnaire. *Сучасні підходи до креативного управління економічними процесами: матеріали 9-ї Всеукр. наук.-практ. конф.*, 19 квітня 2018 р. Київ: НАУ, 2018. С. 21-22.
6. Pererva P.G., Kocziszky G., Szakaly D., Veres Somosi M. (2012) Technology transfer / P.G.Pererva, Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI». 668 p.
7. Kosenko A.V., Tkachev M.M., Kobieliiev V.M., Pererva P.G. (2018) Innovative compliance of technology to combat corruption // *Innovative management: theoretical, methodical, and applied grounds* / S.M. Illiashenko, W.Strielkowski (eds.). 1st edition. Prague: Prague Institute for Qualification Enhancement. P.285-295.
8. Sikorska M., Kocziszky György, Pererva P.G. (2017) Compliance service at guest services enterprises // *Менеджмент розвитку соціально-економічних систем у новій економіці: матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф.* Полтава: ПУЕТ, 2017. С. 389-391.

REFERENCES:

1. Holomb V.V., Dzyuba T.O. Planuvannya shlyakhiv znyzhennya sobivartosti produktsiyi [Planning ways to reduce the cost of production]. URL: http://www.marketinfr.od.ua/journals/2016/2_2016_ukr/29.pdf.
2. Ostapenko O.M. Shlyakhy znyzhennya sobivartosti produktsiyi v suchasnykh umovakh hospodaryuvannya [Ways to reduce the cost of production in modern economic conditions]. *Naukovyy visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*. Uzhhorod, 2017. №12. S. 57.
3. Maksymenko D.V., Danysh N.I. Analiz rezerviv znyzhennya sobivartosti produktsiyi [Analysis of reserves for reducing the cost of production]. URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2019/5_16_uk/62.pdf.
4. Compliance program of an industrial enterprise. Tutorial. (2019) / [P.G Pererva et al.] // Edited by prof. P.G.Pererva, prof. Gy.Kocziszky, prof. M.Somosi Veres. Kharkov-Miskolc: NTU "KhPI". 689 p.
5. Nagy S., Sikorska M., Pererva P. (2018285) Current evaluation of the ?patent with regarding the index of its questionnaire // *Suchasni pidkhody do kreatyvnoho upravlinnya ekonomichnyimi protsesamy: materialy 9-yi Vseukr. nauk.-prakt. konf.*, 19 kvitnya 2018 r. Kyuyiv: NAU, 2018. S. 21-22.
6. Pererva P.G., Kocziszky G., Szakaly D., Veres Somosi M. (2012) Technology transfer / P.G.Pererva, Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI». 668 p.
7. Kosenko A.V., Tkachev M.M., Kobieliiev V.M., Pererva P.G. (2018) Innovative compliance of technology to combat corruption // *Innovative management: theoretical, methodical, and applied grounds* / S.M. Illiashenko, W.Strielkowski (eds.). 1st edition. Prague: Prague Institute for Qualification Enhancement. P.285-295.
8. Sikorska M., Kocziszky György, Pererva P.G. (2017) Compliance service at guest services enterprises // *Menedzhment rozvytku sotsial'no-ekonomichnykh system u noviy ekonomitsi: materialy Mizhnar. nauk.-prakt. internet-konf.* Poltava: PUET, 2017. S. 389-391.

Надійшла до редакції 25.09.2024 р.